

**НАПРЯМКИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ВИКЛАДАЧІВ ГЕОГРАФІЧНОГО
ФАКУЛЬТЕТУ ТЕРНОПІЛЬСЬКОГО НАЦІОНАЛЬНОГО ПЕДАГОГІЧНОГО
УНІВЕРСИТЕТУ (ДО 25 РІЧЧЯ СТВОРЕННЯ ФАКУЛЬТЕТУ)****ІСТОРИКО-НАУКОМЕТРИЧНА ДОВІДКА**

Науково-географічні студії на Тернопіллі впродовж останньої чверті століття пов'язані з географічним факультетом Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка.

Підвалини наукових розвідок географічного спрямування були закладені ще у Кременецькому учительському інституті. На базі цього закладу було зорганізовано низку конференційних заходів, які слугували привертненню уваги до проблем охорони природи і раціонального використання ресурсів Поділля та історико-географічних досліджень. Дані заходи були проведені впродовж 1963-1969 рр. в значній мірі завдяки ініціативам проф. Й.М. Свинка.

Наукова проблематика продовжувала розроблятися на початку 1970-х рр., коли інститут перебазувався в Тернопіль. Так, в 1972 р. було проведено Другу міжвузівську конференцію з охорони природи і раціонального використання природних ресурсів Поділля. Таким чином було окреслено базові напрямки науково-географічних досліджень, пов'язаних з Тернопільським національним педагогічним університетом:

- проблеми раціонального використання природних ресурсів;
- історико-географічні дослідження;
- питання оцінки природно-ресурсного потенціалу регіону.

Наукова проблематика працівників географічного факультету нами розглядалась з позиції оцінки їх дисертаційних робіт.

Початки наукових досліджень через призму дисертаційного аналізу пов'язані з геологічною та мінерально-ресурсною тематикою. Дисертація Й.М. Свинка була присвячена неотектоніці північної частини Поділля та захищена в 1968 р. В 1969 р. Д.І.Ковалишин підготовлено дисертацію "Генетична й агрохімічна характеристика солодей заплав Лівобережного лісостепу Української РСР". У 1976 р. оприлюднені результати дисертаційного дослідження Г.В. Чернюк на тему "Основні етапи розвитку рослинності Нижнього Приамур'я у плейстоцені і голоцені за палінологічними даними". В 1980 р. М.Я. Сивий захистив

кандидатську дисертацію за темою "Особливості регіонального метаморфізму вугілля Львівсько-Волинського басейну"; продовження його досліджень відобразилося в докторській за темою "Теорія і практика конструктивно-географічного аналізу мінерально-сировинних ресурсів Подільського регіону" (2005). Даний напрямок був представлений також в дисертаційних дослідженнях О.В. Волік ("Палеогеографічні умови утворення травертинів Поділля", 2005) та П.М.Дем'янчука "Західно-Подільське горбогір'я як географічний екотон" (2008). Аналіз топонімів Гологоро-Кременецької гряди та Малого Полісся було проведено в дисертаційному дослідженні Н.Б. Таранової (2004).

Прихід низки в 80-х рр. ХХ ст. молодих науковців (О.В. Заставецької, Б.І. Заставецького, М.Я. Сивого, М.В. Потокія, Я.О. Мариняка, М.Р. Питуляк, Л.П. Царика) спонукав до нового витка досліджень в царині українознавчих суспільно-географічних, еколого-географічних та краєзнавчих досліджень. Окрім того, створений в травні 1990 р. географічний факультет виступив ініціатором формування підходів до методик викладання українознавчих дисциплін у загальноосвітніх та вищих навчальних закладах.

Ряд досліджень науковців географічного факультету Тернопільського національного педагогічного університету пов'язана з вивченням теоретичних проблем формування і територіальної оцінки аграрного потенціалу та функціонування регіонального агроринку. Даний напрямок був започаткований проф. Пушкарем І.М. (тема дисертаційного дослідження – "Територіальна структура АПК (на прикладі Івано-Франківської області)", 1979). В подальшому проблематика піднімалась в дослідженнях Б.Я. Федуніка ("Економіко-географічні дослідження аграрно-ресурсного потенціалу регіону (на прикладі Тернопільської області)", 1994), М.В. Потокія ("Картографічні дослідження еколого-географічної ситуації в спеціалізованому рослинницько-промисловому комплексі (на прикладі бурякоцукрового комплексу Тернопільської області)", 1996), Б.В. Заблоцького ("Регіональний сільськогос-

подарський меліоративний комплекс та його територіальна організація (на прикладі Тернопільської області)", 2001), М.В. Питуляка ("Природний агроресурсний потенціал Тернопільської області: структура і особливості використання", 2003).

У 1980-х рр. було започатковано комплексні дослідження території обласного рангу (кандидатська дисертація О.В. Заставецької "Географічні основи комплексного економічного і соціального розвитку території", 1982 р., яка знайшла своє продовження в докторському дослідженні Ольги Володимирівни "Науково-методичні основи дослідження обласного соціально-економічного комплексу", 1998). Функціонування водогосподарського комплексу області розглядалось в дисертації Я.О. Мариняка (1997). Науково-географічні засади управління комплексним розвитком території представлені у дисертаційній роботі А.В. Кузишина, 1999.

Дослідження населенської проблематики в Тернопільському національному педагогічному університеті було започатковано у 1986 р. кандидатською дисертацією Б.І. Заставецького "Обласна система розселення: формування, структура, основні шляхи вдосконалення (на прикладі Тернопільської області)". В подальшому даний напрямок розвивався завдяки доробку Т.Б. Заставецького, Л.Б. Заставецької, Л.Б. Альтгайм, І.М. Барни.

Еколого-географічні студії на факультеті розпочалися з 1994 р., коли при кафедрі географії України було започатковано секцію "Геоєкологія" (керівник секції – проф. Л.П. Царик). Дослідження з даної проблематики проводили І.Ю. Чеболда ("Конструктивно-географічний аналіз природно-ресурсного потенціалу території (на прикладі Тернопільської області)", 1999), М.О. Алексієвця "Екологічний рух в Україні (історичний аспект)" (1999), Л.В. Янковська ("Еколого-географічне районування обласного регіону (на матеріалах Тернопільської області)", 2004), П.Л. Царик ("Регіональна екологічна мережа: географічні аспекти формування і розвитку (на матеріалах Тернопільської області)", 2005), Н.О. Лісова ("Екологічний стан і охорона рослинного покриву природно-заповідних територій (Опільсько-Кременецький округ)", 2006), Л.П. Царик за темою докторської дисертації "Географічні засади формування природоохоронних систем (концептуальні підходи, практична реалізація)" (2010), С.Р. Новицька ("Природні рекреаційні ресурси: географічні аспекти оцінки і аналізу

(на матеріалах Тернопільської області)", 2012). Біоекологічні дослідження за темою "Рід *Primula L* у флорі України" (2000) проводила Л.Р. Грицак.

Ландшафтний напрямок дисертаційних напрацювань розробляється з середини 90-х рр. ХХ ст. і представлений доробком М.Р. Питуляк ("Етнокультурні традиції природокористування та оптимізація рекреаційних функцій ландшафтів Тернопільщини", 1998). Більш новітні ландшафтів були проведені С.В. Гуликом ("Ретроспективний аналіз лучно-степових ландшафтів Західного поділля, їх сучасний стан та напрям розвитку", 2011) та Б.Б. Гавришком ("Ретроспективний аналіз антропогенної трансформації природних геосистем Подільських Товтр", 2013).

Рекреаційно-туристична тематика розглядається науковцями факультету з другої половини 90-х рр. ХХ ст. Піонерною в цьому плані була робота Н.П. Стецько ("Суспільно-географічні дослідження територіально-рекреаційних систем (на матеріалах Тернопільської області)", 1999), яку підтримали К.Д. Дударчук ("Історико-культурні туристичні ресурси Тернопільської області: стан збереження та використання", 2012) та Б.Т. Пушкар ("Територіальна організація рекреаційного господарства регіону (на матеріалах Тернопільської області)", 2014).

Досить новим напрямком варто вважати дослідження соціально-географічного спрямування. Ця сьогодні актуальна проблематика представлена в дисертаціях О.П. Садовника ("Економіко-географічний аналіз системи життєдіяльності населення Тернопільського обласного суспільно-територіального комплексу", 1999), Н.І. Флінти ("Культурно-освітній комплекс регіону і його територіальна організація (на матеріалах Тернопільської області)", 2005), І.Р. Рудакевича ("Суспільно-географічні проблеми розвитку транспортної інфраструктури великого міста (на матеріалах обласних центрів Західного регіону України)", 2010), І.В. Поплавської ("Територіальна організація готельного господарства України", 2011), О.І. Пушкара ("Територіальна організація закладів охорони здоров'я Тернопільської області", 2013).

Робота Варакути О.М. торкається досліджень дидактичних умов формування природничих понять в учнів початкових класів (2001).

Наукові інтереси викладачів географічного факультету також знайшли своє відображення в проблематиці конференцій, семінарів, котрі

проводились на базі Тернопільського національного педагогічного університету. Серед основних наукових форумів, що були організовані і проведені під патронатом факультету, варто згадати:

- Регіональну науково-практичну конференцію "Природа, населення і господарство Тернопільської області" (березень 1993);
- Регіональну науково-практичну конференцію "Екологічна ситуація у Тернопільській області: проблеми та перспектива" (травень 1994, разом з Управлінням охорони навколишнього середовища у Тернопільській області);
- Всеукраїнську наукову конференцію "Історія української географії та картографії", присвячену 95-річчю від дня народження В. Кубійовича (грудень 1995);
- Національну наукову конференцію присвячену 150-річчю видатного українського вченого-природодослідника Івана Верхратського (квітень 1996);
- Всеукраїнський науково-практичний семінар з питань змісту та методичного забезпечення викладання географічних українознавчих дисциплін у вищій школі (грудень 1997);
- Перший міжнародний семінар з теорії і практики регіонального географічного краєзнавства (жовтень 1999);
- I Міжнародну конференцію "Еколого-географічні дослідження в сучасній географічній науці" (жовтень 1999 р., разом з Ойцовським національним парком (Польща) і Держуправлінням з екобезпеки у Тернопільській області);
- Другу всеукраїнську наукову конференцію "Історія української географії та картографії: проблеми і перспективи" (листопад 2000);
- Всеукраїнську студентсько-аспірантську наукову конференцію "Сучасний стан та перспектив розвитку досліджень з географічних дисциплін та картографії в Україні" (грудень 2000);
- Всеукраїнська конференція "Українське географічне краєзнавство: наукові засади, історія, постаті" (листопад 2001 р., разом із Академією педагогічних наук України, Житомирським науково-краєзнавчим товариством дослідників Волині, Асоціацією вчителів географії України, газетою "Краєзнавство. Географія. Туризм");
- Всеукраїнську конференцію "Географічна наука і освіта в Україні: погляд у ХХІ століття" (жовтень 2002 р., разом з Інститутом

географії НАН України, Фондом Олександра Смакули);

- Другий Всеукраїнський семінар з теорії і практики регіонального географічного краєзнавства (грудень 2002 р., разом із Географічною комісією НТШ);
- Другу Міжнародну конференцію "Екологічна географія: історія, теорія, методи, практика" (травень 2004 р., разом з Ойцовським національним парком, Польща);
- Всеукраїнську конференцію "Регіональні суспільно-географічні дослідження: стан, проблеми, перспективи", присвячену 20-річчю кафедри економічної і соціальної географії ТНПУ ім. В. Гнатюка (жовтень 2005 р., разом з Інститутом географії НАН України);
- Регіональну науково-практичну конференцію, присвячену 90-літньому ювілею академіка Максима Паламарчука (листопад 2006 р.);
- Третю Міжнародну конференцію "Історія української географії та картографії", присвячену 130-літньому ювілею академіка Степана Рудницького (грудень 2007 р., разом з УГТ і НТШ);
- Міжнародну науково-практичну конференцію "Дністровський каньйон – унікальна територія туризму" (травень 2009 р.);
- Четверту Міжнародну наукову конференцію "Історія української географії і картографії", присвячену 110-річчю від дня народження Володимира Кубійовича (листопад 2010);
- Третю Міжнародну наукову конференцію "Стале природокористування: підходи, проблеми, перспектива" (травень 2010 р., спільно з Ойцовським національним парком (Польща);
- Регіональну науково-практичну студентську конференцію "Туристичними стежками рідного краю" (22 вересня 2011 р.);
- Всеукраїнську науково-практичну конференцію-семінар "Туристичні ресурси як чинник розвитку території" (Тернопіль – Заліщики, 9-10 грудня 2011 року)
- Міжнародну науково-практичну конференцію "Замковий туризм у Тернопільській області: проблеми та перспективи" (травень 2012).
- II Міжнародну науково-практичну конференцію "Подільські читання (географія, екологія, біологія, охорона природи)" (травень 2013).
- Регіональну науково-практичну конференцію "Екологічна освіта і наука у Терно-

пільському університеті: стан, проблеми, перспективи" (квітень 2014).

Всі конференційні заходи географічного спрямування, які проводились на базі Тернопільського національного педагогічного університету умовно можна згрупувати в п'ять категорій:

1) конференції історико-географічного і картографічного спрямування (1995, 2000, 2007, 2010);

2) конференції еколого-географічного спрямування (1994, 1999, 2004, 2010, 2013)

3) конференції туристичної спрямованості (2009, 2011, 2011, 2012);

4) конференції краєзнавчого спрямування (1993, 1999, 2001, 2002);

5) конференційні з проблем розвитку природничої та географічної освіти і науки (1996, 1997, 2000, 2002, 2005, 2006, 2014).

Заходи такого характеру виступали об'єднавчим моментом географічної ідеї та інновацій на загальнодержавному рівні.

Науково-дисертаційні дослідження з географії, екології, природокористування в Тернопільському національному педагогічному університеті відзначаються багатовекторністю та практичним характером спрямування. Часто вони носять системний характер, виходячи з низки послідовних дисертаційних досліджень, що зорієнтовані на спільну проблематику (такі дослідження можуть послужити умовою для визнання закладу як базового регіонального в плані формування наукових шкіл).

Завершені дисертаційні розвідки викладачів факультету репрезентують такі наукові спеціальності: - економічна і соціальна географія; - фізична географія, геохімія і геофізика ландшафтів, - конструктивна географія і раціональне використання природних ресурсів; - екологія, - історія України, - ботаніка, - неотектоніка, - геологія і розвідка родовищ твердих горючих копалин, - ґрунтознавство і географія ґрунтів, - теорія навчання.